

La iniciació esportiva a l'Educació Física escolar

Ferran Morell Aldaz, Heracli Portas Fuentespina *

Introducció

Ningú no pot negar la transcendència social de l'esport ni la importància que tenen i han tengut els continguts relacionats amb l'esport a l'Educació

Física (EF) escolar. Tant es així que moltes vegades s'ha associat l'EF amb l'esport, i a nivell oficial als centres s'ha denominat a l'àrea "Esport" o "Educació Física i Esport". L'esport considerat com a

medi de l'EF, és el corrent que més influència té en l'EF escolar.

Aquest article pretén recollir i aclarir una mica més quina és la funció dels continguts esportius i concretament dels

jocs esportius col·lectius, al currículum, per a posteriorment presentar una proposta pràctica de treball amb aquests continguts, segons els objectius de l'àrea i amb coherència amb els principis metodològics que en ell es proposen.

L'esport al currículum oficial

A la **Introducció del Currículum oficial**, és on es defineix i es caracteritza l'àrea. En aquest capítol, important per a nosaltres, al primer paràgraf es reconeix els pes social de l'esport, dient que:

"...existe una demanda social de educación en el cuidado del cuerpo y de la salud, de la mejora de la imagen corporal y la forma física, así como de la utilización constructiva del ocio mediante actividades recreativas y deportivas" (pg 13)

Deim que és important, perquè assenyala quines són les demandes socials a l'EF en general a l'actualitat. La demanda de la millora de la salut des del caire preventiu i de la utilització de l'activitat esportiva com a forma recreativa, també han d'influir i ha d'impregnar de sentit totes les activitats de la nostra àrea, sense deixar de banda els objectius educatius propis de l'etapa escolar.

L'actual currículum de l'EF a l'EP coneixedor de la vinculació de l'esport a l'EF i de la seva importància, a nivell social i educatiu, així com dels seus avantatges i inconvenients, dedica extensament als seus diferents apartats a definir clarament quina és la concepció que es postula i el paper que hi han de jugar els continguts esportius. A la Introducció, ja es diu:

" El deporte, en los últimos años de la educación obligatoria, tiene un valor social derivado de ser la forma más común de entender la actividad física en nuestra sociedad. La práctica deportiva, sin embargo, tal como es socialmente apreciada, corresponde a planteamientos competitivos, selectivos y restringidos a una sola especialidad, que no siempre son compatibles con la intenciones educativas del currículo. Para constituir un hecho educativo, el deporte ha de tener un carácter abierto, sin que la participación se supedita a características de sexo, niveles de habilidad u otros criterios de discriminación; y debe, asimismo, realizarse con fines educativos, centrados en la mejora de las capacidades motrices y de otra naturaleza, que son objetivo de la educación, y no con la finalidad de obtener un resultado en la actividad competitiva."(pg. 14)

Hem reproduït íntegrament i textual el paràgraf anterior, ja que, com hem pogut observar, el currículum és clar assenyalant tant els aspectes negatius com els aspectes a modificar

Al currículum oficial es prioritza la formació o l'educació sobre la instrucció, els valors sobre la transmissió de coneixements, el joc com activitat relacional natural i espontània sobre el joc reglamentat (esport).

En els **Criteris d'avaluació**, al darrer dels 15, es remarca que a final de l'etapa l'infant han de ser capaç de:

"Identificar, como valores fundamentales de los juegos y la práctica de actividades de iniciación deportiva, el esfuerzo personal y las relaciones que se establecen con el grupo, dándoles más importancia que a otros aspectos de la competición" (pg 27)

En el capítol **d'Orientacions Generals**, al subapartat dedicat a la **Intervenció Educativa**:

«Es necesario introducir al alumno en las estrategias del juego en equipo y favorecer la regulación de la actividad grupal, pero ello no supone que el procesos de enseñanza y aprendizaje se

La demanda de la millora de la salut des del caire preventiu i de la utilització de l'activitat esportiva com a forma recreativa, també ha d'influir i ha d'impregnar de sentit totes les activitats de la nostra àrea.

en la forma com s'han de treballar aquests tipus de continguts, per constituir-los amb "fet educatiu", dins una concepció pedagògica concreta.

plantee en situaciones de competición, sino que existen otras muchas situaciones de mayor valor educativo que ponen al alumno en situación de autoexigencia, de aplicación de estra-

tegias o de empleo de sus capacidades motrices. No debe olvidarse que el alumno juega para divertirse, aunque indiscutiblemente le gusta ganar; una de las diferencias entre el juego y el deporte es el planteamiento inicial: el juego es lúdico, se hace para disfrutar, mientras que en el deporte el planteamiento es además agonístico, demostrando la propia eficacia;...» (pg 91).

Podem observar com els aspectes relacionats amb els valors i la socialització estan per damunt dels altres i que els continguts treballats han de ser tan sols "d'iniciació esportiva", amb un caràcter lúdic, multifuncional i de recreació més que d'aprenentatge d'un esport.

ELS JOCS MODIFICATS: UNA PROPOSTA DE TREBALL DELS CONTINGUTS ESPORTIUS A L'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

La proposta pràctica que nosaltres presentam sobre l'ensenyament-aprenentatge dels continguts esportius, és una metodologia estesa al món anglosaxó i introduïda, desenvolupada i divulgada per DEVÍS, J. i PEIRÓ, C. (1.992) i DEVÍS, J. (1996), la qual aplicam, un grup de mestres de Mallorca, a partir de les seves publicacions, d'un curs impartit per J. Devís al CPR de Palma l'any 1.994 i de la tasca d'un grup de treball que analitzà i posà en pràctica els temes tractats al curs.

Com el seu nom indica, la metodologia es basa principalment en la "modificació"

de: regles, espais, materials i equipaments dels jocs esportius d'equip jugats amb pilota; per adaptar-los als continguts que ens interessa treballar per assolir objectius dels diferents àmbits de la persona (cognitiu, motriu, socio-afectiu). Ens interessa més el procés d'ensenyament-aprenentatge de diferents jocs que els jocs en sí.

Aquesta adaptació dels jocs esportius a la nostres intencions educatives suposa un canvi, ja que tradicionalment l'EF escolar, quan s'han treballat continguts relacionats amb la iniciació esportiva, s'han emprat models utilitzats a les escoles esportives, on es prioritzen els elements d'execució tècnica, cercant l'eficàcia del gest. Posteriorment es passa a situacions jugades similars a l'esport reglamentat, on es transfereix

Característiques dels jocs modificats

- Comparant amb altres plantejaments, aquest es diferencia perquè incideix més en el nivell cognitiu. Es treballen més els factors tàctics relacionats amb l'estratègia d'equip i amb el coneixement de l'espai (demarcar-se, cercar zones buides...), per sobre dels factors tècnics (relacionats amb el domini del cos per a l'execució d'un gest) i per sobre dels factors físics (relacionats amb la millora de la condició física: resistència, velocitat...).
- Es basen en l'ensenyament per a la comprensió dels processos del joc. Es presenten jocs amb situacions motrius on es planteja un problema que s'ha de resoldre amb la resta del grup. Les solucions han de ser reflexionades, en

els gest treballat. Una vegada es practica l'esport concret s'apliquen els principis tàctics adients per a una millor eficàcia del joc d'equip. L'objectiu és "jugar bé a l'esport", reproduint aquells models tècnics que s'han demostrat més eficaços en l'esport competitiu.

el mateix moment que es presenten i/o amb posterioritat. Hi ha d'haver comprensió de les solucions.

- Els jocs en la seva estructura i normativa no són rígids i depenen dels objectius tàctics, la qual cosa possibilita el canvi de regles i de la morfo-

logia del joc part del professorat o de l'alumnat per afavorir allò que es treballa.

Els jocs modificats ofereixen un contexte adequat per afavorir:

- *La participació*, reduint les exigències tècniques de les tasques motrius, els menys hàbils motriument participen més del joc.

- *La coeducació*. Quan s'ha treballat amb aquesta metodologia s'ha pogut observar com l'alumnat (nins i nines) s'agrupa independentment del sexe, habilitats motrius... per iniciativa pròpia per resoldre problemes tàctics i d'estratègia.

- *La cooperació*. En les intervencions per modificar el joc s'ha de fer entendre que el més important és el progrés en els distints aspectes del joc (sobretot tàctics) mitjançant accions coordinades de grup que afavoriran l'adquisició d'actituds cooperatives, que seran necessàries per aconseguir l'objectiu de l'equip. La importància del resultat final és relativa. L'actitud del mestre, en aquest sentit, és fonamental.

Progrèssió en els jocs

Es poden diferenciar dues fases:

- En una primera fase, s'experimenta amb jocs a nivell global on el component tècnic no es treballa de forma específica. Les habilitats i destreses bàsiques es treballen en situacions jugades on es facilita que l'alumnat pugui interpretar allò que passa en el joc a tots els nivells.

- En una segona fase, ja es poden presentar situacions on

es planteja un problema tàctic que s'ha de resoldre. Cada cop es treballarà sobre situacions tàctiques més complexes. Els alumnes també poden modificar les regles i la morfologia del joc. El factor tècnic pot aparèixer i treballar-se com a demanda de l'alumnat o per resoldre problemes en l'execució motriu.

Metodologia de treball:

És necessari tenir uns criteris metodològics clars per poder desenvolupar les activitats i assolir els objectius. Aquests criteris són:

- Treballar sobre situacions reals de joc i sobre situacions tàctiques que obliguin l'alum-

- Planificar jocs i activitats que tinguin transferència a altres activitats.

- Incidir en l'assoliment d'objectius actitudinals.

- Proposar activitats que desenvolupin per igual els mecanismes de percepció, decisió i execució.

- Treballar situacions on tots els components del joc intervinguin (tècnics, tàctics, relacionals...).

- Treballar la màxima diversitat de situacions farà que el jugador s'hagi d'enfrontar a cada una d'elles de manera diferent, permetent adquirir gran varietat de recursos, estratègies i tècniques fent d'ell un

- nat a reflexionar sobre l'acció per crear respostes intel·ligents.

- Modificar el nombre de jugadors (com menys jugadors, més possibilitats de participar).

- Participar en tots els rols del joc per evitar l'especialització.

- Experimentar diferents materials i superfícies.

- jugador amb més capacitat de donar respostes diverses a cada situació.

Intervenció del mestre

Els jocs modificats, al no tractar-se de jocs institucionalitzats (amb regles fixes), no tenen la pressió que a nivell social imposen els esports més practicats i el nivell d'experimentació inicial pot ser més homogeni. Això fa que la

intervenció del mestre, modificant el joc, sigui més acceptada.

Les distintes intervencions que farà el mestre, estaran relacionades amb la metodologia exposada. El paper del professorat serà el d'observar, interpretar i intervenir a dos nivells:

1. Actitudinal:

- Valorar el procés i progrés individual i d'equip més que el resultat.
- Modificar el joc quan hi hagi diferències entre els resultats aconseguits pels equips.
- Valorar les intervencions individuals de l'alumnat als moments d'anàlisi de les situacions jugades.
- Fer complir estrictament les normes del joc.
- ...

2. Tàctic:

- Organitzar el joc i explicar les regles d'inici.
- Aturar el joc per analitzar els problemes que es presentin. Després els mateixos alumnes es reuneixen per establir quines seran les seves estratègies i actuacions quan el joc torni a començar.
- Fer preguntes adreçades a la comprensió tàctica del joc.
- Modificar distints aspectes dels jocs per reforçar o avançar en l'assoliment d'objectius tàctics.
- ...

Exemple d'activitats:

LES TRES PORTERIES

Cicle:
Segon i tercer cicle.

Material:
Sis cons, dues pilotes i petos de colors.

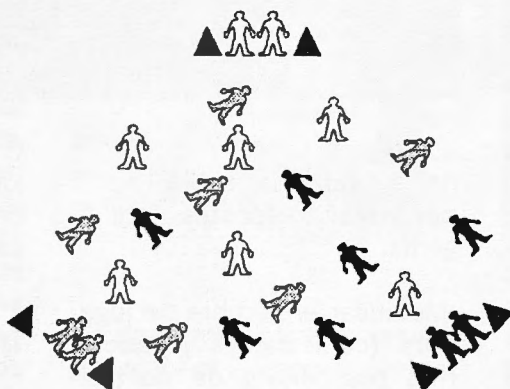
Instal·lacions:
Espai mínim: pista d'handbol.

Situació inicial:
pista sense limitació amb tres porteries disposades de forma triangular. Tres equips de 8-9 jugadors. El joc comença llançant les dues pilotes al mig de la pista.

Desenvolupament:
els equips intenten fer punt passant una de les dues pilotes per qualsevol de les dues porteries que no són la seva.

Regles d'inici:

- No es pot avançar amb la pilota agafada amb les mans.
- Hi ha dos porters per porteria que juguen aferrats de les mans.

-A cada punt marcat, s'han de canviar les funcions dels jugadors.

-No es permet el contacte físic.

-El joc s'atura quan puntua un equip, si puntuen dos equips, només conta el primer que ho ha fet.

Les regles es van modificant en funció dels objectius que s'han de treballar. Possibles variacions serien: jugar només amb una pilota, obligar a utilitzar només el peu...

Característiques en relació als objectius:

- Tal com està plantejat el joc es facilita el treball de la tàctica individual i grupal. Les exigències tècniques no són decisives i la confusió que el joc presenta en un primer moment es transforma, després de la reflexió en grup, en la possibilitat de treballar situacions tàctiques tant en atac (dispersió contra ocupació del centre de la pista, desmarc...) com en defensa (defensa zonal, anticipació...).

ROBAR CÈRCOL

Cicle:
Segon i tercer cicle.

Material:
Devuit cèrcols dels colors vermell i groc.

Instal·lacions:

- Espai mínim: camp de futbolito. Fins a segon cicle.
- Espai òptim: camp de futbol set.

Situació inicial:

Cada equip disposa d'una zona (A i B) on es col·loquen els cèrcols separats de dos a tres metres. Cada equip se situa a la seva zona.

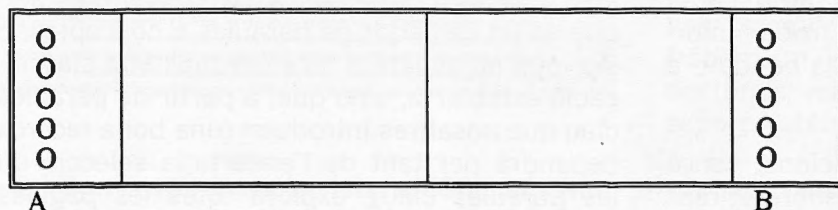
Desenvolupament:

La finalitat del joc és anar a robar els cèrcols de l'equip contrari i dipositar-los darrera de la zona A o B de cada equip

(l'equip A col·loca els cèrcols darrera de la zona A, si s'aconsegueix, l'equip B ja no els pot recuperar. Quan comença el joc hi ha d'haver mig equip que defensi els seus cèrcols i l'altre mig equip ha d'atacar. Es farà per torns, s'ha d'ésser ràpid en robar els cèrcols perquè si un jugador contrari ens toca estam obligats a tornar el cèrcol allà on l'haguem agafat i tornar a la nostra zona per seguir jugant. Un cop fet, podem tornar atacar.

Regles d'inici:

- Un jugador atacant en possessió d'un cèrcol el pot passar a un company, però no el pot llançar.
- Quan duim el cèrcol al nostre camp tampoc no el podem llançar, hem de travessar la nostra zona amb ell.

- Els jugadors que defensin no podran trepitjar els cèrcols.
- El joc va per temps, amb una duració de tres minuts.
- Ho durà per torns un jugador de cada equip.
- Quan passi aquest temps es conten els cèrcols i es col·loquen per poder tornar a començar.
- És important aprofitar un o dos minuts abans de tornar començar a jugar per elaborar estratègies de defensa i atac.

Característiques en relació als objectius:

- És fonamental que existeixi un diàleg entre els jugadors per establir l'organització de les funcions de cada un.
- La distribució de rols en defensa i atac es farà de forma consensuada i ha de permetre que tots els jugadors puguin assumir qualsevol rol que es doni en el joc.
- Després dels tres minuts, és un bon moment per corregir errors i reorganitzar-se en funció de l'actuació que s'hagi donat, sempre a través de la cooperació que suposa el repte d'aconseguir l'objectiu fixat (robar cercles). Es tracta d'adaptar les nostres capacitats als errors que s'hagin produït i no de sancionar les actuacions dels companys. S'ha de tenir clar que per acon-

seguir l'objectiu fixat la cooperació és la clau imprescindible. □

** Professor d'Educació Física al C.P. Cas Saboners, i Assessor d'Educació Física al CEP d'Inca, respectivament.*

Bibliografia:

DEVÍS, J. i PEIRO, C.

Nuevas perspectivas curriculares en Educación Física: la salud y los juegos modificados. INDE. Barcelona, 1992

DEVÍS, J.

Educación física, deporte y currículum. Investigación y desarrollo curricular. VISOR. Madrid, 1996

FRAILE, A.

Reflexiones sobre la presencia del deporte en la escuela. A Revista de Educación. Núm 64. La Coruña, 1996

HERNÁNDEZ, J.L.

La construcción histórica y social de la Educación Física: el currículo de la LOGSE, ¿una nueva definición de la Educación escolar?. A Revista de Educación del MEC. (pg 51-76), 1.996

MORELL, F. i MORELL, X.

Programa d'orientació escolar: L'Educació no sexista... també al pati, 1998

MORELL, X. i BUJOSA, A.

Tractament dels jocs i esports a l'àmbit educatiu (6-12 anys). A Diari de l'escola. Núm 404. Març, 1997

PROYECTO CURRICULAR. PRIMARIA

Area de Educación Física. M.E.C. Madrid, 1992